

تحلیلی بر کیفیت مکان در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان ممسنی (مطالعه موردی: بخش دشمن‌زیاری)

غریب فاضل‌نیا، دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه زابل، ایران
علی شمس‌الدینی، استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت، ایران
کیومرث دهقانی^۱، کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه زابل، ایران

چکیده

در ادبیات توسعه و رویکردهای وابسته به آن مبحث کیفیت زندگی و تلاش در جهت ارتقاء این شاخص در سطوح جوامع شهری و روستایی از اهمیت بسزایی برخوردار است. چه بسا که بهبود وضعیت اقتصادی، اجتماعی، خدماتی و زیست محیطی سکونتگاه‌های انسانی در قالب افزایش کیفیت زندگی در این گونه نواحی؛ نقش تعیین کننده‌ای در پیشرفت و تعالی جامعه دارد. در این بین توجه به کیفیت «مکان» به‌ویژه در نقاط روستایی که برپایی و روند گسترش آن‌ها پیوندی مستحکم با طبیعت دارد، از توجه و اهمیت شایانی در برنامه‌ریزی‌ها برخوردار می‌باشد. پژوهش حاضر بر آن است تا با استفاده از ابزار سنجش به مطالعه، شناخت و تحلیل کیفیت مکان در سکونتگاه‌های روستایی بخش دشمن‌زیاری از توابع شهرستان ممسنی بپردازد. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی با انجام مطالعات وسیع میدانی با تأکید بر پرسشنامه است. جامعه مورد مطالعه شامل ۲۱ روستای بالای ۲۰ نفر جمعیت با موقعیت‌های طبیعی دشتی، کوهستانی و کوهپایه‌ای می‌باشد. از بین ۱۰۵۵۹ نفر جامعه آماری ساکنین روستاها تعداد ۲۲۰ نفر سرپرستان خانوار به عنوان حجم نمونه پرسشگری انتخاب شدند. اطلاعات جمع‌آوری شده با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد پردازش قرار گرفته است. نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که بین روستاهای کوهپایه‌ای، کوهستانی و دشتی از لحاظ مؤلفه‌های کیفیت مکانی برای زندگی روستائینان تفاوت معناداری وجود دارد. به طوری که روستاهای کوهپایه‌ای با میانگین ۴۰/۴۶ در رتبه اول و روستاهای دشتی و کوهستانی به ترتیب با ۱۷/۲۹ و ۱۵/۲۳ درصد در مراتب بعدی قرار گرفته‌اند.

کلمات کلیدی: کیفیت زندگی، کیفیت مکان، سکونتگاه روستایی، موقعیت طبیعی، ممسنی.

۱- بیان مسأله

دانش جغرافیا در مفهوم علمی خود عبارت است از شناخت محیط طبیعی و انسانی در پهنه‌ی زمین، که روابط فی مابین انسان و محیط را در تبیین پدیده‌های مکانی مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد (شکوئی، ۱۳۷۸). طی دو دهه‌ی گذشته، مفهوم مکان توجه فراوانی را از حوزه‌های مختلف به خود معطوف نموده است. از آنجا که مکان به مفهومی با کاربرد گسترده تبدیل شده است، محققان به شیوه‌ی استفاده از آن در پژوهش‌ها بسیار حساسیت نشان می‌دهند. در خلال دهه‌ی پیشین، جامعه‌شناسان به پژوهشگران خاطر نشان ساخته‌اند؛ فرضیه‌های خود را در مورد مکان مشخص نمایند، همچنین نسبت به این مفهوم دقیق‌تر باشند و آن را مقوله‌ای تأثیرگذار در پدیده‌های اجتماعی به شمار آورند (پیشگاهی فرد و همکاران، ۱۳۸۴). آن‌ها استدلال کرده‌اند که متون جامعه‌شناسی، مکان را به شیوه‌ی کلیشه‌ای، به عنوان یک متغیر مستقل ساده یا صرفاً پشت صحنه‌ی کنش‌های اجتماعی، در نظر گرفته‌اند. در حالی که مکان باید به عنوان مفهومی در آمیخته با دیگر فرآیندهای اجتماعی بررسی شود (آلتمن، ۱۳۸۲). در این راستا بررسی‌های مربوط به مکان با تمایز میان مکان و فضا، آغاز می‌گردد. صاحب-نظران حوزه‌های جامعه‌شناسی و جغرافیای انسانی بر این باورند که فضا از جهان مادی و ساخته‌ی بشر و نیز جهان طبیعی تشکیل یافته است و زمانی که از طریق افراد، گروه‌ها یا فرآیندهای فرهنگی به آن معنا بخشیده شود، به مکان تبدیل می‌گردد (فرید، ۱۳۷۹). بنابراین، پژوهشگران بر این نکته واقفند که مکان، مفهومی چند بُعدی شامل پدیده‌هایی همچون: جهان طبیعی، محیط ساخته‌ی شده دست بشر، روابط اجتماعی، روابط اقتصادی و نیز معنایی که به طور اجتماعی در مورد هر بُعد خلق می‌گردد، می‌باشد (توماس^۱ و همکاران، ۲۰۰۶).

لوکرمن^۲ جغرافیدان آمریکایی در دهه‌ی ۱۹۶۰ مکان را جایی توصیف می‌کند که در آن: محل، ضروری قلمداد می‌شود، طبیعت و فرهنگ را در بر می‌گیرد، فضاها منحصر

1- Thomas

2- Lokerman

به فرد بوده ولی با هم در ارتباط هستند و بخشی از چهارچوب یک جریان به شمار می‌روند، فضاها بومی شده‌اند، و در حال پدید آمدن هستند و یک جزء تشکیل دهنده تاریخی دارند و دارای معنا هستند. مهم‌ترین اثری که تاکنون درباره مفهوم مکان نگاشته شده، اثری است با عنوان «مکان واقعاً خوب» که «الدنبرگ»^۱ در سال ۱۹۸۹ آن را تألیف کرد (بیگدلی و همکاران، ۱۳۸۸). در این بین شکوئی ضمن تبیین مفهوم مکان در جغرافیا بیان می‌دارد: جغرافیا، پراکندگی و افتراق (جدایی - تفاوت) و بازساخت (باز تولید) مکانی و فضایی پدیده‌ها را در ارتباط با ساختار اجتماعی و اقتصادی تبیین می‌کند (شکوئی، ۱۳۸۶). بر اساس این تعریف جغرافیا دارای سه ویژگی می‌باشد:

- تأکید بر مکان: در جغرافیا با تنوع پدیده‌های طبیعی و انسانی در مکان روبرو هستیم؛
- توجه به رابطه انسان و محیط و تأثیر محیط بر انسان؛
- تحلیل ناحیه‌ای است: رویکرد فضایی و مکانی و دیدگاه اکولوژیک با یکدیگر ادغام می‌شود (منبع قبلی: ص ۲۲).

در این راستا جوامع روستایی در گذر زمان به دلیل حاکمیت الگوهای سنتی در بهره‌برداری از محیط طبیعی و پایین بودن سطح برخورداری از فنآوری، در برخورد با محیط طبیعی دائماً در جستجوی مکان‌های بودند تا بتوانند با فعالیت خود طبیعت را به تسخیر درآورده و از امکانات بالقوه آن برای ادامه حیات خود استفاده نمایند (فیروزنیا و همکاران، ۱۳۸۶). بدین ترتیب می‌توان گفت پویایی چنین جوامعی بعد از جوامع کوچ‌رو شدیداً تحت تأثیر امکانات بالقوه طبیعی بوده و در ارتباط مستقیم با آن است (موسی کاظمی و همکاران، ۱۳۸۳). بنابراین الگوی اسکان به‌ویژه در ارتباط با سکونتگاه‌های روستایی بیش از هر چیز انعکاسی از ویژگی‌های محیط طبیعی است. به طور کلی در بررسی عوامل طبیعی مؤثر در استقرار این گونه سکونتگاه‌ها باید مواردی همچون اشکال ناهمواری (پستی و بلندی)، آب و هوا، پوشش گیاهی و زیست محیط و نهایتاً نحوه دسترسی به منابع آب و خاک مناسب را در نظر داشت (سعیدی و

همکاران، ۱۳۸۸). هر یک از عوامل ذکر شده ارتباط مستقیمی با نحوه‌ی ساخت مساکن روستایی، وسعت و فضای آن‌ها، ارتباط و دامنه‌ی روابط، مصالح بکار برده در آن و تراکم‌های جمعیتی و ساختمانی دارد. بر این اساس الگوی کالبدی روستاها تجلی‌گاه نیروها و عوامل مؤثر محیطی، اجتماعی و اقتصادی در شکل بخشی به آن‌هاست که با توجه به گستردگی جغرافیای سکونتگاه‌های روستایی، نقش هر یک از عوامل مذکور می‌تواند در برپایی و شکل‌دهی روستاها دارای نقش و اهمیت بالاتری نسبت به سایر عوامل دیگر باشد (شمس‌الدینی، ۱۳۸۷). با توجه به این‌که سکونتگاه‌های روستایی از دیرباز نقش مهمی در سیر مدنیت بشر داشته‌اند و از آن‌جا که در این کانون‌های جمعیتی سیاست‌های سکونتی جدا از سیاست‌های محیطی، اقتصادی و اجتماعی نمی‌باشد، لذا موارد ذکر شده از مهم‌ترین عوامل مؤثر در شناخت کیفیت مکان در این سکونتگاه‌ها می‌باشد. در این مقاله تلاش شده است با نگرشی جغرافیایی و ترکیبی، کیفیت مکان سکونتگاه‌های روستایی را در ابعاد طبیعی-نسبی، فیزیکی و کالبدی، اجتماعی، آموزشی، اقتصادی و کیفیت فضاهای خصوصی بررسی نمود. به عبارت دیگر تحقیق که از نوع کاربردی می‌باشد؛ با استفاده از شیوه پیمایش و مطالعات وسیع میدانی به ویژه تهیه پرسشنامه در تلاش است با استفاده از مؤلفه‌های شش گانه کیفیت به تحلیل و ارزیابی کیفیت مکانی روستاهای بخش دشمن‌زیاری از توابع شهرستان ممسنی بپردازد. در جهت تبیین مسأله‌ی مورد مطالعه فرضیه زیر مطرح می‌گردد:

- به نظر می‌رسد از نظر کیفیت مکان بین روستاهای بخش دشمن‌زیاری به لحاظ شکل استقرار (کوهستانی، کوهپایه‌ای، دشتی) تفاوت معناداری وجود دارد.

۲- مفاهیم و ادبیات نظری

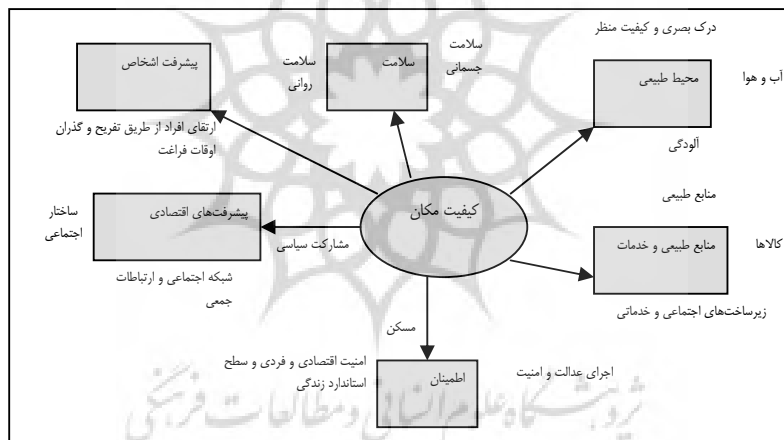
کیفیت: واژه کیفیت در زبان لاتین (qual) به معنی چیزی و چه و quality به مفهوم چگونگی آمده و qol از نظر واژه به معنی چگونگی زندگی است و دربرگیرنده‌ی تفاوت‌های آن است که برای هر فرد منحصر به فرد بوده و با دیگران متفاوت است (کرد زنگنه، ۱۳۸۵).

کیفیت مکان: وان کمپ^۱ و همکاران کیفیت مکان را بدین شکل بیان کرده‌اند: مکانی با کیفیت مناسب، که بتواند احساس رفاه و رضایتمندی را برای ساکنان آن از طریق ویژگی‌های فیزیکی - کالبدی، طبیعی و اجتماعی بوجود آورد (وان کمپ و همکاران، ۲۰۰۳). توکلی و همکاران (۱۳۸۲) در بحث از رفاه اجتماعی روستایی به موضوع کیفیت مکان در روستاها پرداخته و تعریفی این چنین از کیفیت مکان ارائه می‌دهند: «فرآیندی است در برگزیده مجموعه اقدامات، برنامه‌ها و فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی، محیطی و کالبدی در راستای کاهش آسیب‌پذیری روستاییان در روستاها، بطوری که شدت و ضعف اقدامات و برنامه‌های اجرا شده باید همگام با آسیب‌پذیری روستاها باشد، و بتواند منجر به کاهش محرومیت اجتماعی و مکانی، انزوای جغرافیایی و اقتصادی - اجتماعی و نهایتاً سبب افزایش پایداری در معیشت و زندگی روستاییان گردد» (توکلی و همکاران، ۱۳۸۲).

در منابع تحقیقی مربوط به رضایتمندی، سکونت‌پذیری در زندگی یا رضایتمندی سکونتی امری کاربردی شده است. نمونه متداول آن مدل وان کمپ (۲۰۰۳) است که در آن رضایتمندی از زندگی، به صورت رضایت از جنبه‌های مختلف محیط در نظر گرفته می‌شود (شکل ۱). این رضایتمندی حاصل فرآیند ارزیابی، درک، تخمین و رفتار همراه با سازگاری است و ماهیتاً ساختاری سلسله‌مراتبی دارد و میان خصوصیات عینی و ذهنی تمایز قائل می‌شود (غفاری و همکاران، ۱۳۹۰). در این مدل به ویژگی‌های کیفیت مکانی اهمیت ویژه‌ای داده شده است. تحقیق وی نشان می‌دهد که این ساختار سلسله‌مراتبی برای ویژگی‌های محیطی، شیوه مناسب مدل‌سازی برای کیفیت محیطی است (وان کمپ و همکاران، ۲۰۰۳). تنوعی که در تعریف کیفیت وجود دارد از یک سو، و ادراک سلسله‌مراتبی انسان که موجب می‌شود کیفیت شیء از دو منبع یعنی عرصه عینی و عرصه ذهنی سرچشمه بگیرد از سوی دیگر، باعث شده است تا انواع کیفیت وجود داشته باشد. همچنین مفهوم کیفیت زندگی، بازتابی از نگرانی فکری

1 - Wan kamp

عمیق بشر از نوعی خود بیگانگی فزاینده و خواست عمیق انسان به بازیابی وجود اجتماعی خویش در زیست بوم طبیعی‌اش است (گلکار^۱، ۲۰۰۱). کیفیت مکان در برگیرنده ابعادی است که شاخص‌هایی همچون رضایت و شادمانی و امنیت را در بر گرفته و افزون بر آن دارای ابعادی محیطی (سنجه‌هایی همچون مسکن، دسترسی به خدمات و امنیت محیطی) و جنبه‌های دیگر شامل توجه به فرصت‌های اجتماعی، امیدهای اشتغال، ثروت و اوقات فراغت هستند (فرجی سبکبار و همکاران، ۱۳۹۰). «میشل» در مدل کیفیت محیطی، سعی کرده است اجزای مختلف سازنده کیفیت محیط را به کار گیرد. در این رویکرد، کیفیت زندگی مشتمل بر سلامتی، محیط و منابع طبیعی، پیشرفت‌های اقتصادی و ارتقای جایگاه اجتماعی افراد و ایجاد امنیت می‌باشد (پوراحمد و همکاران، ۱۳۸۸).

شکل ۱. اجزای سازنده کیفیت مکان (وان کمپ و همکاران، ۲۰۰۳).

از طرفی دیگر امروزه در ادبیات برنامه‌ریزی و توسعه مباحث کیفیت محیطی به عنوان یک اصل اساسی پیوسته مورد نظر برنامه‌ریزان و مدیران است (وتگودت^۲ و همکاران، ۲۰۰۳). همچنین در بحث‌های مربوط به کیفیت محیط، تنها زیستن مهم

1- Golkar
2- Ventegodt

نیست، بلکه شرایط بهتر زندگی که در آن توازن، هماهنگی، مطلوبیت و برابری عادلانه؛ زمینه‌های لازم را برای زندگی همراه با سلامت، امنیت، آسایش، آرامش، نشاط، خلاقیت و زیبایی پدید آورد، مد نظر می‌باشد (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۷).

۲-۱- پیشینه تحقیق

«آرووا» و همکاران، در سال ۲۰۰۰ م. مقاله‌ای را تحت عنوان «سرمایه انسانی، کیفیت مکان و محل سکونت» ارائه داده‌اند. یافته‌های آن‌ها نشان می‌دهد که سرمایه انسانی با رشد منطقه‌ای در ارتباط می‌باشد و عامل اصلی در رشد منطقه‌ای است، و وجود سرمایه انسانی در یک مکان باعث کاهش هزینه‌های تولیدی و بروز افکار جدید می‌شود. همچنین تحقیقات آن‌ها نشان می‌دهد که کیفیت مکان یک عامل کلیدی در توزیع مشترک بشر، سرمایه و صنعت است. «پارسونز» (۲۰۰۶) مقاله‌ای را تحت عنوان «استراتژی کاربری‌های اراضی روستایی در مناطق روستایی استرالیا» تحریر نموده است. در این مقاله سعی شده رهنمودهای اساسی برای مناطق کشاورزی، فعالیت‌های اقتصادی، سکونت و محیط زیست روستایی ارائه شود. بر این اساس تعیین بهترین مکان جهت کاربری اراضی کشاورزی، تعیین گزینه‌های ترجیحی برای مکان‌یابی انواع کاربری‌های اقتصادی، تعیین مکان‌های ترجیحی برای سکونت و تعیین فرصت‌هایی برای ارتقا ظرفیت‌های محیطی روستا مورد توجه برنامه‌ریزان است. صیدائی و نوروزی (۱۳۸۸) در مقاله‌ای تحت عنوان «تحلیلی بر استقرار فضایی سکونتگاه‌های روستایی در استان چهارمحال و بختیاری» به بررسی نقش عوامل مؤثر بر استقرار فضایی سکونتگاه‌های روستایی استان پرداخته‌اند. نتایج این تحقیق حاکی از آن است که الگوی استقرار فضایی سکونتگاه‌های روستایی بیشتر تحت تأثیر عوامل طبیعی (ناهمواری، اقلیم، رودخانه‌ها) و همچنین عوامل انسانی و در مواردی تأثیر ترکیبی چند عامل، سامان گرفته‌اند.

1- Arova.

2- Parsons

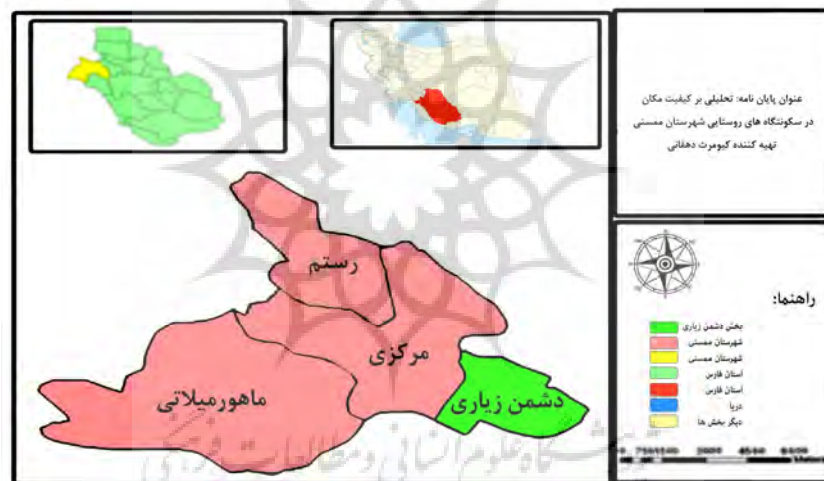
۳- داده‌ها و روش تحقیق

تحقیق پیش‌رو که با رویکردی جغرافیایی- کاربردی انجام گرفته است، از نوع توصیفی- تحلیلی می‌باشد. برای گردآوری داده‌ها از شیوه مطالعات کتابخانه‌ای و مطالعات وسیع میدانی به ویژه تهیه پرسشنامه استفاده شده است. این بخش بر طبق سرشماری سال ۱۳۸۵ شامل ۲ دهستان و ۵۷ روستا بوده که غالباً به صورت کوهستانی و کوهپایه‌ای استقرار یافته‌اند. بر اساس تخصیص مناسب، نسبت به تعداد روستاهای دارای سکنه در هر دهستان، تعداد روستاهای نمونه انتخاب شدند، که ۷ روستا فاقد دهیاری، ۷ روستا دارای دهیاری و ۷ روستا دارای طرح بهسازی می‌باشند. لازم به ذکر است که روستاهای انتخاب شده روستاهایی هستند که جمعیت آن‌ها بیشتر از ۲۰ خانوار است. جامعه آماری تمام روستاهای بخش دشمن زیاری می‌باشد. روش نمونه‌گیری هم با استفاده از فرمول کوکران بوده که بر این اساس از ۱۰۵۵۹ نفر جامعه آماری؛ تعداد ۲۲۰ پرسشنامه در بین جامعه نمونه توزیع گردید. به منظور تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق، ابتدا پرسشنامه‌های تکمیل شده کدگذاری شدند، سپس داده‌های کدگذاری شده به نرم‌افزار Spss انتقال داده شد. پس از انجام عملیات آماری، از جداول توزیع فراوانی، درصد و میانگین استفاده شد (ضریب کل آلفای کرونباخ به دست آمده ۰/۸۳۹۱) همچنین جهت آزمون و سنجش مؤلفه‌ها و ابعاد کیفیت مکان از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شده است.

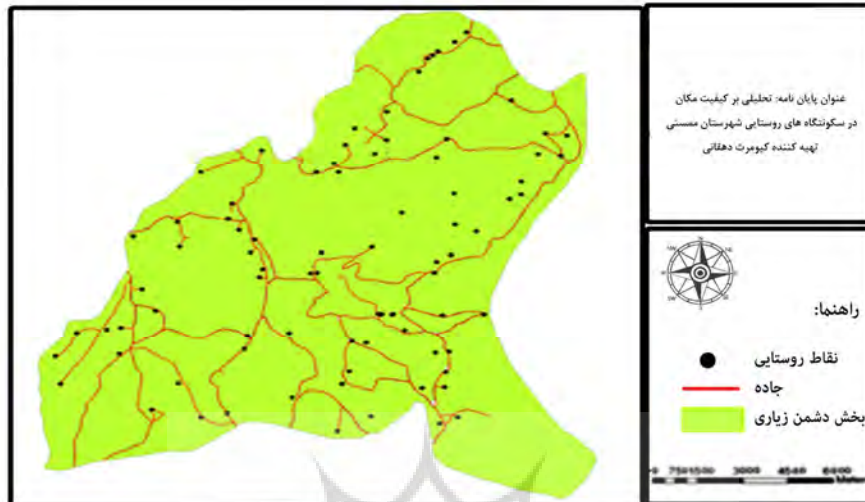
۳-۱- شناخت منطقه مورد مطالعه

شهرستان ممسنی با بیش از ۶۸۰۰ کیلومتر مربع وسعت بین ۵۱ درجه و ۲۶ دقیقه و ۵۲ درجه و ۲۲ دقیقه عرض جغرافیایی و ۲۹ درجه و ۵۰ دقیقه و ۳۰ درجه و ۴۵ دقیقه طول جغرافیایی در شمال غربی استان فارس واقع گردیده است (نقشه ۱). حداکثر درجه حرارت شهرستان ۴۶ درجه سانتیگراد و حداقل آن ۴- درجه سانتیگراد می‌باشد میزان بارندگی از ۳۵۰ میلیمتر تا ۹۰۰ میلیمتر در سال و میانگین بارندگی حدود ۶۰۰

میلیمتر می‌باشد. این شهرستان دارای چهار بخش، مرکزی، رستم، ماهورمیلاتی و دشمن‌زیاری می‌باشد. بخش دشمن‌زیاری محدوده مورد مطالعه در این تحقیق است. حدود این بخش از شمال به دهستان جاوید ماهوری از جنوب به ناحیه کوهمره و نودان، از شرق به شیراز و از غرب به دهستان بکش محدود می‌شود (نقشه ۲). شمال این بخش در زمستان با برف و باران همراه است. دارای آب و هوای معتدل سرد در نواحی مرتفع و در مناطق کم ارتفاع گرم می‌باشد. جمعیت کل روستاهای این بخش ۱۰۵۵۹ نفر معادل ۲۶۱۱ خانوار است که در ۵۷ روستا پراکنده شده‌اند (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵).

نقشه ۱. موقعیت سیاسی - جغرافیایی ناحیه مورد مطالعه.

نقشه ۲. انتظام فضایی و پراکنش نقاط روستایی در منطقه مورد مطالعه.

۴- بحث و یافته‌های تحقیق

۴-۱- یافته‌های توصیفی

۴-۱-۱- ویژگی جامعه مورد مطالعه

از مجموع ۲۲۰ نفری که مورد پرسشگری واقع شده‌اند، ۱۹۸ نفر معادل ۹۴/۳ درصد را مردان و ۱۲ نفر معادل ۵/۷ درصد زنان تشکیل داده‌اند. در این بین از لحاظ وضعیت سنی نیز افراد ۳۰ تا ۶۰ سال بیشترین تعداد فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. سطح تحصیلات جامعه نمونه مؤید پایین بودن سطح سواد در منطقه مورد مطالعه می‌باشد، که ۴۲/۲ درصد از پاسخ دهندگان فاقد سواد و تنها ۸/۶ درصد از آن‌ها دارای تحصیلات بالای دیپلم تشکیل می‌دهد. وضعیت اشتغال جامعه نمونه نشان می‌دهد که ۱۴۹ نفر معادل ۷۱ درصد کشاورز و دامدار بوده‌اند و ۱۸ نفر معادل ۸/۶ درصد کارمند و ۳۱ نفر معادل ۱۴/۸ درصد محصل بوده‌اند.

۴-۱-۲- موقعیت طبیعی روستاهای مورد مطالعه:

از لحاظ موقعیت استقرار روستاهای مورد مطالعه ۶ روستا دارای موقعیت دشتی، ۸ روستا دارای موقعیت کوهپایه‌ای و ۷ روستا دارای موقعیت کوهستانی می‌باشند (جدول ۱).

جدول ۱. موقعیت طبیعی روستاهای مورد مطالعه

درصد	فراوانی	مؤلفه‌ها	
۲۸/۴	۶	دشتی	موقعیت روستاها
۳۷/۰۹	۸	کوهپایه‌ای	
۳۳/۲	۷	کوهستانی	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

۴-۲- یافته‌های تحلیلی تحقیق

۴-۲-۱- بررسی وضعیت مؤلفه‌های کیفیت مکان در روستاهای کوهپایه‌ای

الف) موقعیت نسبی - کالبدی و کیفیت فضای خصوصی روستا

وضعیت نسبی روستاهای کوهپایه‌ای را بر اساس مؤلفه‌های ۹ گانه چون دوری و نزدیکی به جاده اصلی، فاصله سکونتگاه تا جاده اصلی، فاصله تا اولین روستا، فاصله تا مرکز بخش، فاصله تا شهر، فاصله زمانی تا جاده اصلی، اولین روستا، مرکز بخش و شهر مورد بررسی قرار گرفته است. که از این حیث روستاهای دولت آباد، بلمینی و حسنی هر کدام با ۴۴ امتیاز (از ۵۰ امتیاز ممکن) معادل با ۸۸ درصد بالاترین رقم‌ها را به خود اختصاص داده‌اند. در بعد کالبدی ۱۹ مؤلفه مورد بررسی قرار گرفته است. این مؤلفه‌ها عبارتند از: سیستم جمع‌آوری زباله، جایگاه دفن زباله، وضعیت شبکه معابر (آسفالته و خاکی)، فضای سبز، سیستم فاضلاب، دسترسی به راه ارتباطی، وسایل حمل و نقل عمومی، آب آشامیدنی سالم و بهداشتی، برخورداری از برق و تلفن، جایگاه و توزیع مواد سوختی، دسترسی به خدماتی مانند نانوايي، خوار و بار فروشی، خدمات مالی و اعتباری، تعمیرگاه ماشین‌آلات، آنتن دهی رادیو و تلویزیون، نور و روشنایی، امکانات ورزشی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. که از این حیث سه روستای دولت آباد با

۵۵ امتیاز (نسبت به ۵۷ امتیاز ممکن)، معادل ۹۶/۴۹ درصد، روستاهای بلمینی و حسنی با ۵۴ امتیاز (نسبت به ۵۷ امتیاز ممکن) معادل ۹۴/۷۳ دارای بالاترین امتیاز ممکن می‌باشند. در ارتباط با بخش کیفیت فضای خصوصی مؤلفه‌هایی از قبیل حیاط دار بودن سکونتگاه، دارا بودن باغچه، حمام و سرویس‌های بهداشتی، چاه آب و فاضلاب مورد بررسی قرار گرفتند که از این حیث روستاها در شرایط خوبی قرار داشته‌اند (جدول ۲).

ب) کیفیت شرایط اجتماعی و آموزشی:

در مورد شرایط اجتماعی ۷ گویه بصورت ذیل مورد بررسی قرار گرفت: وضعیت تفریحات سنتی، دید و بازدید اقوام، روحیه کار گروهی، پایبندی به آداب و رسوم، مشارکت در مراسمات، امنیت، دسترسی به پاسگاه پلیس. که از این نظر تمام روستاها شرایط خوبی را داشته‌اند. در مورد کیفیت مکان‌های آموزشی تعداد ۹ مؤلفه بصورت ذیل مورد بررسی قرار گرفت: داشتن مهد کودک، مدرسه ابتدایی، راهنمایی، دبیرستان، پیش‌دانشگاهی، نهضت سواد آموزی، امکانات بهداشتی و مذهبی. در مورد این مؤلفه‌ها نیز روستاهای حسنی با ۲۷ امتیاز معادل ۱۰۰ درصد و روستاهای دولت آباد و بلمینی با ۲۴ امتیاز از ۲۷ امتیاز ممکن معادل ۸۹ درصد بالاترین امتیاز را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۲).

ج) کیفیت اقتصادی

در این قسمت نیز تعداد ۹ مؤلفه بصورت ذیل مورد بررسی قرار گرفت: برخورداری از درآمد مناسب، پس انداز، تأمین نیازهای اولیه، درآمد حاصله از فعالیت‌های کشاورزی، حاصلخیزی اراضی، وسایل مکانیزاسیون زراعی، بهره‌گیری از خدمات و اعتبارات دولتی، اشتغال و تنوع شغلی. که از این حیث تقریباً تمام روستاها از موقعیت خوبی برخوردار بوده‌اند (جدول ۲).

جدول ۲. مؤلفه‌های کیفیت مکان در روستاهای کوهپایه‌ای

ردیف	روستا	طبیعی	فیزیکی	اجتماعی	آموزشی	اقتصادی	خصوصی	جمع امتیازات	حالت ایده‌آل
۱	دهگپ	۳۹	۳۹	۲۱	۱۵	۲۳	۹	۱۴۶	۱۹۴
	درصد	۷۸	۶۸/۴۲	۱۰۰	۵۵/۵۵	۸۵/۱۸	۱۰۰		
۲	حسنی	۴۴	۵۴	۲۱	۲۷	۲۷	۹	۱۸۲	۱۹۴
	درصد	۸۸	۹۴/۷۳	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰		
۳	سرنجلك	۳۱	۳۳	۱۹	۱۶	۱۹	۶	۱۲۴	۱۹۴
	درصد	۶۲	۵۷/۸۹	۹۰/۴۷	۵۹/۲۵	۷۰/۳۷	۶۶/۶۷		
۴	بلوطک	۳۵	۳۹	۱۹	۱۰	۱۷	۶	۱۲۶	۱۹۴
	درصد	۷۰	۶۸/۴۲	۹۰/۴۷	۳۷	۶۲/۹۶	۶۶/۶۷		
۵	دولت آباد	۴۴	۵۵	۲۱	۲۴	۲۴	۷	۱۷۸	۱۹۴
	درصد	۸۸	۹۶/۴۹	۱۰۰	۸۸/۸۸	۸۸/۸۸	۷۷/۷۸		
۶	حمزه بیگی	۴۲	۴۳	۲۱	۱۵	۲۰	۵	۱۴۶	۱۹۴
	درصد	۸۴	۷۵/۴۳	۱۰۰	۵۵/۵۶	۷۴/۰۷	۵۵/۵۵		
۷	بلمینی	۴۴	۵۴	۲۱	۲۴	۲۳	۹	۱۷۵	۱۹۴
	درصد	۸۸	۹۴/۷۳	۱۰۰	۸۸/۸۸	۸۵/۱۸	۱۰۰		
۸	حالت ایده‌آل	۵۰	۵۷	۲۱	۲۷	۲۷	۹	۱۰۷۷	۱۳۵۸

منبع: یافته‌های میدانی تحقیق، ۱۳۹۱.

۴-۲-۲- بررسی وضعیت مؤلفه‌های کیفیت مکان در روستاهای کوهستانی

الف) موقعیت نسبی، کیفیت فیزیکی و فضاهای خصوصی

وضعیت نسبی روستاهای کوهستانی را بر اساس مؤلفه‌های ۹ گانه چون دوری و نزدیکی به جاده اصلی، فاصله سکونتگاه تا جاده اصلی، فاصله تا اولین روستا، فاصله تا مرکز بخش، فاصله تا شهر، فاصله زمانی تا جاده اصلی، اولین روستا، مرکز بخش و شهر مورد بررسی قرار گرفته است. که از این حیث روستاهای حمزه بیگی با ۴۲ امتیاز، هجرت با ۳۹ امتیاز و پربنار با ۳۸ امتیاز، (نسبت به ۵۰ امتیاز ممکن) به ترتیب معادل با ۸۲، ۷۸، ۷۶ درصد بالاترین رقم‌ها را به خود اختصاص داده‌اند. در بعد فیزیکی ۱۹ مؤلفه به قرار موارد ذکر شده در بالا مورد بررسی قرار گرفته است: سیستم جمع‌آوری

زباله، جایگاه دفن زباله، وضعیت معابر (آسفالته و خاکی)، فضای سبز، سیستم فاضلاب، دسترسی به راه ارتباطی، وسایل حمل و نقل عمومی، آب آشامیدنی سالم و بهداشتی، برخورداری از برق و تلفن، جایگاه و توزیع مواد سوختی، دسترسی به خدماتی مانند نانوائی، خوار و بار فروشی، خدمات مالی و اعتباری، تعمیرگاه ماشین-آلات، آنتن دهی رادیو و تلویزیون، نور و روشنایی، امکانات ورزشی مورد بررسی قرار گرفته‌اند، که از این حیث سه روستای کلاه سیا با ۵۵ امتیاز روستاهای دشت آزادگان با ۵۰ و حمزه بیگی با ۴۳ امتیاز (نسبت به ۵۷ امتیاز ممکن)، به ترتیب معادل ۹۳/۷۴، ۸۷/۷۱، ۷۵/۴۳ درصد دارای بالاترین امتیازات را به خود اختصاص داده‌اند. در ارتباط با فضاهای خصوصی مؤلفه‌هایی از قبیل حیاط دار بودن سکونتگاه، دارا بودن باغچه، حمام و سرویس‌های بهداشتی، چاه آب و فاضلاب مورد بررسی قرار گرفتند که از این بعد سه روستای دشت آزادگان، کلاسیاه، و حمزه بیگی با ۹، ۷ و ۵ امتیاز از (۹ امتیاز ممکن) به ترتیب با ۱۰۰، ۷۷/۷۷ و ۵/۵۵ درصد بالاترین امتیازها و درصدها را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۳).

ب) کیفیت شرایط اجتماعی و آموزشی

در مورد شرایط اجتماعی ۷ گویه بصورت ذیل مورد بررسی قرار گرفت: وضعیت تفریحات سنتی، دید و بازدید اقوام، روحیه کار گروهی، پایبندی به آداب و رسوم، مشارکت در مراسمات، امنیت، دسترسی به پاسگاه پلیس. که از این نظر تمام روستاها شرایط خوبی را داشته‌اند و تفاوت فاحشی با روستاهای کوهپایه‌ای دیده نمی‌شود. در مورد کیفیت مکان‌های آموزشی تعداد ۹ مؤلفه به صورت ذیل مورد بررسی قرار گرفت: داشتن مهد کودک، مدرسه ابتدایی، راهنمایی، دبیرستان، پیش‌دانشگاهی، نهضت سواد آموزی، امکانات بهداشتی و مذهبی. در مورد این مؤلفه‌ها نیز روستاهای دشت آزادگان با ۲۳ و کلاسیاه با ۲۱ امتیاز (از ۲۷ امتیاز ممکن) به ترتیب معادل ۸۵/۱۸ و ۷۷/۷۷ امتیازات و درصدها را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۳).

ج) کیفیت اقتصادی

در این قسمت نیز تعداد ۹ مؤلفه به صورت ذیل مورد بررسی قرار گرفت: برخورداری از درآمد مناسب، پس‌انداز، تأمین نیازهای اولیه، درآمد حاصله از فعالیت‌های کشاورزی، حاصل‌خیزی اراضی، وسایل مکانیزاسیون زراعی، بهره‌گیری از خدمات و اعتبارات دولتی، اشتغال و تنوع شغلی. که از این حیث سه روستای دشت آزادگان، کلاسیاه، و حمزه بیگی به ترتیب با ۲۱، ۲۰، و ۱۸ امتیاز (از ۲۷ امتیاز ممکن) معادل ۷۷/۷۷، ۶۶/۰۷، ۶۶/۷۴ بالاترین میزان را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۳).

۴-۲-۳- بررسی وضعیت مؤلفه‌های کیفیت مکان در روستاهای دشتی**الف) موقع نسبی، کیفیت فیزیکی و فضاهای خصوصی**

وضعیت نسبی روستاهای کوهستانی را بر اساس مؤلفه‌هایی چون دوری و نزدیکی به جاده اصلی، فاصله سکونتگاه تا جاده اصلی، فاصله تا اولین روستا، فاصله تا مرکز بخش، فاصله تا شهر، فاصله زمانی تا جاده اصلی، اولین روستا، مرکز بخش و شهر مورد بررسی قرار گرفته است. که از این حیث روستاهای پاقلعه، توکل آباد و بابا صالحی با ۴۰، ۳۱ و ۲۹ امتیاز، (نسبت به ۵۰ امتیاز ممکن) به ترتیب معادل با ۸۰، ۶۲ و ۵۸ درصد بالاترین رقم‌ها را به خود اختصاص داده‌اند. در بعد فیزیکی و کالبدی ۱۹ مؤلفه مورد بررسی قرار گرفته است. این مؤلفه‌ها عبارتند از: سیستم جمع‌آوری زباله، جایگاه دفن زباله، وضعیت معابر، فضای سبز، سیستم فاضلاب، دسترسی به راه ارتباطی، وسایل حمل و نقل عمومی، آب آشامیدنی سالم، برخورداری از برق و تلفن، جایگاه و توزیع مواد سوختی، دسترسی به خدماتی مانند نانوايي، خوار و بار فروشی، خدمات مالی و اعتباری، تعمیرگاه ماشین‌آلات، آنتن دهی رادیو و تلویزیون، نور و روشنایی، امکانات ورزشی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. که از این حیث دو روستای مشایخ با ۴۶ و پاقلعه با ۴۳ امتیاز (نسبت به ۵۷ امتیاز ممکن)، به ترتیب معادل ۸۰/۷۰ و ۷۵/۴۳ درصد دارای بالاترین امتیازات و رقم‌ها را به خود اختصاص داده‌اند. در

ارتباط با شاخص فضاهای خصوصی مؤلفه‌هایی از قبیل حیاط دار بودن سکونتگاه، دارا بودن باغچه، حمام و سرویس‌های بهداشتی، چاه آب و فاضلاب مورد بررسی قرار گرفتند که از این حیث که از تمام روستاها دارای شرایط خوبی می‌باشند (جدول ۴).

جدول ۳. مؤلفه‌های کیفیت مکان در روستاهای کوهستانی

ردیف	روستا	طبیعی	فیزیکی	اجتماعی	آموزشی	اقتصادی	خصوصی	جمع امتیازات	جمع ایده‌آل
۱	گلگون	۳۳	۲۵	۲۰	۶	۱۱	۵	۱۰۰	۱۹۴
	درصد	۶۶	۴۴	۹۵/۲۳	۲۲/۲۲	۴۰/۷۴	۵۵/۵۵		
۲	هجرت	۳۹	۲۶	۱۸	۸	۱۳	۳	۱۰۷	۱۹۴
	درصد	۷۸	۴۵/۶۱	۸۵/۷۱	۲۹/۶۲	۴۸/۱۴	۳۳/۳۳		
۳	پرینار	۳۸	۲۱	۱۶	۶	۹	۳	۹۳	۱۹۴
	درصد	۷۶	۳۶/۱۵	۷۶/۱۹	۲۲/۲۲	۳۳/۳۳	۳۳/۳۳		
۴	قایدان	۲۹	۳۷	۱۸	۱۴	۱۸	۶	۱۲۲	۱۹۴
	درصد	۵۸	۶۵	۶۶/۶۶	۵۱/۸۵	۶۶/۶۶	۶۶/۶۶		
۵	حمزه بیگی	۴۲	۴۳	۲۱	۱۵	۲۰	۵	۱۴۶	۱۹۴
	درصد	۸	۷۵/۴۳	۱۰۰	۵۵/۵۵	۷۴/۰۷	۵۵/۵۵		
۶	دشت آزادگان	۳۴	۵۰	۲۱	۲۳	۲۱	۷	۱۵۶	۱۹۴
	درصد	۶۸	۸۷/۷۱	۱۰۰	۸۵/۱۸	۷۷/۷۷	۷۷/۸		
۷	کلاه سیا	۳۱	۵۴	۱۹	۲۱	۱۸	۹	۱۵۲	۱۹۴
	درصد	۶۲	۹۳/۷۴	۹۰/۴۷	۷۷/۷۷	۶۶/۶۶	۱۰۰		
۸	ایده‌آل	۵۰	۵۷	۲۱	۲۷	۲۷	۹	۸۷۶	۱۳۵۸

منبع: یافته‌های میدانی تحقیق، ۱۳۹۱.

ب) کیفیت شرایط اجتماعی و آموزشی

در مورد شرایط اجتماعی ۷ گویه بصورت ذیل مورد بررسی قرار گرفت: وضعیت تفریحات سنتی، دید و بازدید اقوام، روحیه کار گروهی، پایبندی به آداب و رسوم، مشارکت در مراسمات، امنیت، دسترسی به پاسگاه پلیس. که از این نظر تمام روستاها شرایط خوبی را داشته‌اند و در آن تفاوت فاحشی با روستاهای کوهپایه‌ای و کوهستانی دیده نمی‌شود. در مورد کیفیت مکان‌های آموزشی ۹ مؤلفه بصورت ذیل مورد بررسی قرار گرفت: داشتن مهد کودک، مدرسه ابتدایی، راهنمایی، دبیرستان، پیش‌دانشگاهی،

نهضت سواد آموزی، امکانات بهداشتی و مذهبی. در مورد این مؤلفه‌ها نیز روستاهای مشایخ با ۱۷ و توکل آباد با ۱۵ امتیاز (از ۲۷ امتیاز ممکن) به ترتیب معادل ۶۲/۹۶ و ۵۵/۵۶ امتیازات و درصدها را به خود اختصاص داده‌اند که تفاوت فاحشی را نسبت به روستاهای کوهپایه‌ای نشان می‌دهد (جدول ۴).

ج) کیفیت اقتصادی

در این قسمت نیز مؤلفه‌هایی به صورت ذیل مورد بررسی قرار گرفت: برخورداری از درآمد مناسب، پس‌انداز، تأمین نیازهای اولیه، درآمد حاصل از فعالیت کشاورزی، حاصلخیزی اراضی، وسایل مکانیزاسیون زراعی، بهره‌گیری از اعتبارات دولتی، اشتغال و تنوع شغلی. که از این حیث دو روستای مشایخ و سررود به ترتیب با ۲۷ و ۲۱ امتیاز (از ۲۷ امتیاز ممکن) معادل ۱۰۰ و ۸۵/۱۸ درصد بالاترین میزان را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۴).

جدول ۴. مؤلفه‌های کیفیت مکان در روستاهای دشتی

ردیف	روستا	طبیعی	فیزیکی	اجتماعی	آموزشی	اقتصادی	خصوصی	جمع امتیازات	جمع ایده‌آل
۱	مشایخ	۲۷	۴۶	۱۸	۱۷	۲۷	۹	۱۴۱	۱۹۴
	درصد	۵۴	۸۰/۷۰	۸۵/۷۱	۶۲/۹۶	۱۰۰	۱۰۰		
۲	توکل آباد	۳۱	۴۰	۱۹	۱۵	۱۸	۸	۱۳۱	۱۹۴
	درصد	۶۲	۷۰/۱۷	۹۰/۴۷	۵۵/۵۵	۶۶/۶۶	۸۹		
۳	سررود	۲۷	۴۰	۲۱	۱۴	۲۳	۸	۱۳۳	۱۹۴
	درصد	۵۴	۷۰/۱۷	۱۰۰	۵۱/۸۵	۸۵/۱۸	۸۹		
۴	پاقلعه	۴۰	۴۳	۲۱	۱۳	۱۹	۸	۱۴۴	۱۹۴
	درصد	۸۰	۷۵/۴۳	۱۰۰	۴۸/۱۳	۷۰/۳۷	۸۹		
۵	بابا صالحی	۲۹	۲۲	۱۳	۵	۱۳	۵	۹۷	۱۹۴
	درصد	۵۸	۳۹	۶۱/۹۰	۱۸/۵۱	۴۸/۱۴	۵۶		
۶	چشمه آبگل	۲۷	۱۸	۱۵	۶	۱۱	۳	۸۰	۱۹۴
	درصد	۵۴	۳۱/۵۷	۷۱/۴۲	۲۲/۲۲	۴۰/۷۴	۳۴		
۷	ایده‌آل	۵۰	۵۷	۲۱	۲۷	۲۷	۹	۷۲۶	۱۱۶۴

منبع: یافته‌های میدانی تحقیق، ۱۳۹۱.

۴-۳- تجزیه و تحلیل یافته‌ها و آزمون فرضیه

برای دستیابی به نتیجه، از آزمون T تک نمونه‌ای جهت سنجش مؤلفه‌های کیفیت مکان به لحاظ ابعاد طبیعی- نسبی، فیزیکی و کالبدی، اجتماعی، اقتصادی، آموزشی و فضاهای خصوصی در روستاهای کوهپایه‌ای، کوهستانی و دشتی پرداخته شده است، که نتایج آزمون به صورت ذیل بوده است.

الف) کیفیت موقعیت نسبی- طبیعی

نتایج حاصله از آزمون T تک نمونه‌ای برای روستاهای کوهپایه‌ای، کوهستانی و دشتی از لحاظ موقعیت نسبی به صورت ذیل می‌باشند: که روستاهای کوهپایه‌ای با دارا بودن رقم میانگینی معادل ۸/۶۳ بهترین وضعیت و روستاهای دشتی با رقمی معادل ۳۴/ بدترین وضعیت را دارند و روستاهای کوهستانی با ۲/۲۶ در رتبه دوم از نظر کیفیت مکان را دارا می‌باشند (جدول ۵).

جدول ۵. نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای برای روستاهای کوهپایه‌ای، کوهستانی و دشتی به

لحاظ موقعیت نسبی- طبیعی

موقعیت	اختلاف میانگین تقسیم بر اختلاف نمونه	درجه آزادی	انحراف معیار	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان در سطح ۹۰ درصد	
					پایین‌ترین	بالا‌ترین
کوهپایه‌ای	۱/۹۵۰	۷	۰/۰۹۲	۴/۳۷۵	۰/۱۲	۸/۶۳
کوهستانی	-۰/۵۹۷	۶	۰/۵۷۳	-۱/۰۰۰	-۴/۲۶	۲/۲۶
دشتی	-۱/۸۵۰	۵	۰/۱۲۴	-۳/۸۳۳	-۸/۰۱	۰/۳۴

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۰.

ب) کیفیت شرایط فیزیکی و کالبدی

نتایج حاصله از آزمون T تک نمونه‌ای برای روستاهای کوهپایه‌ای، کوهستانی و دشتی به صورت ذیل می‌باشند: روستاهای کوهپایه‌ای با دارا بودن رقمی معادل ۱۲/۵۴

بهترین وضعیت و روستاهای کوهستانی و دشتی به ترتیب معادل ۵/۶۱ و ۵/۵۲ درصد در رتبه‌های دوم و سوم از لحاظ کیفیت فیزیکی قرار دارند (جدول ۶).

جدول ۶. نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای برای روستاهای کوهپایه‌ای، کوهستانی و

دشتی از لحاظ شرایط نسبی و کالبدی

موقعیت	اختلاف میانگین تقسیم بر اختلاف نمونه	درجه آزادی	انحراف معیار	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان در سطح ۹۰ درصد	
					پایین ترین	بالا ترین
کوهپایه‌ای	۲/۲۹۹	۷	۰/۰۵۵	۶/۸۷۵	۱/۲۱	۱۲/۵۴
کوهستانی	-۰/۸۷۴	۶	۰/۴۶۸	-۳/۷۱۴	-۱۳/۰۴	۵/۶۱
دشتی	-۰/۸۶۷	۵	۰/۴۲۶	-۴/۱۶۷	-۱۳/۸۵	۵/۵۲

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۱.

ج) کیفیت شرایط اجتماعی

نتایج حاصله از آزمون T تک نمونه‌ای برای روستاهای کوهپایه‌ای، کوهستانی و دشتی به صورت ذیل می‌باشند: روستاهای کوهپایه‌ای با دارا بودن رقمی معادل ۱/۹۹ بهترین وضعیت و روستاهای دشتی و کوهستانی به ترتیب معادل ۱/۵۱ و ۰/۸۹ و درصد در رتبه‌های دوم و سوم از لحاظ کیفیت شرایط اجتماعی قرار دارند (جدول ۷).

جدول ۷. نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای برای روستاهای کوهپایه‌ای، کوهستانی و

دشتی به لحاظ شرایط اجتماعی

موقعیت	اختلاف میانگین تقسیم بر اختلاف نمونه	درجه آزادی	انحراف معیار	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان در سطح ۹۰ درصد	
					پایین ترین	بالا ترین
کوهپایه‌ای	۴/۲۴۵	۷	۰/۰۰۴	۱/۳۷۵	۰/۷۶	۱/۹۹
کوهستانی	-۰/۴۷۱	۶	۰/۶۵۴	-۲/۸۶	-۱/۴۶	۰/۸۹
دشتی	-۰/۸۷۹	۵	۰/۴۲۰	-۱/۱۶۷	-۳/۸۴	۱/۵۱

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۱.

د) کیفیت خدمات آموزشی

بر طبق داده‌های جدول ۸ نتایج حاصله از آزمون T تک نمونه‌ای برای روستاهای کوهپایه‌ای، کوهستانی و دشتی بدین صورت می‌باشد که روستاهای کوهپایه‌ای با دارا بودن رقمی معادل ۸/۸۷ بهترین وضعیت و روستاهای کوهستانی با ۴/۲۴ و روستاهای دشتی با ۱/۷۵ درصد در رتبه‌های دوم و سوم از لحاظ کیفیت مکان‌های آموزشی قرار دارند.

جدول ۸. نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای برای روستاهای کوهپایه‌ای، کوهستانی و

دشتی به لحاظ شرایط کیفیت خدمات آموزشی

موقعیت	اختلاف میانگین تقسیم بر اختلاف نمونه	درجه آزادی	انحراف معیار	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان در سطح ۹۰ درصد	
					پایین ترین	بالا ترین
کوهپایه‌ای	۱/۹۵۱	۷	۰/۰۹۲	۴/۵۰۰	۰/۱۳	۸/۸۷
کوهستانی	-۰/۳۲۷	۶	۰/۷۵۵	-۱/۸۵۷	-۵/۹۵	۴/۲۴
دشتی	-۱/۱۵۱	۵	۰/۳۰۲	-۲/۳۳۳	-۶/۴۲	۱/۷۵

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۱.

ه) کیفیت شرایط اقتصادی

بر پایه داده‌های جدول ۹؛ از لحاظ شرایط اقتصاد نتایج حاصله از آزمون T تک نمونه‌ای برای روستاهای کوهپایه‌ای، کوهستانی و دشتی بدین گونه است که روستاهای کوهپایه‌ای با دارا بودن رقمی معادل ۵/۹۸ بهترین وضعیت و روستاهای دشتی با ۵/۴۳ و روستاهای کوهستانی با ۱/۱۵ درصد در رتبه‌های دوم و سوم از لحاظ کیفیت شرایط اقتصادی قرار دارند.

جدول ۹. نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای برای روستاهای کوهپایه‌ای، کوهستانی و

دشتی از لحاظ شرایط اقتصادی

موقعیت	اختلاف میانگین تقسیم بر اختلاف نمونه	درجه آزادی	انحراف معیار	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان در سطح ۹۰ درصد	
					پایین ترین	بالا ترین
کوهپایه‌ای	۳/۴۹۴	۷	۰/۰۱۰	۳/۸۵۷	۱/۷۷	۵/۹۸
کوهستانی	-۱/۲۹۲	۶	۰/۲۴۴	-۲/۲۸۶	-۵/۷۲	۱/۱۵
دشتی	۰/۲۰۴	۵	۰/۸۴۶	۰/۵۰۰	-۴/۴۳	۵/۴۳

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۱.

(و) کیفیت فضاهای خصوصی

از لحاظ کیفیت فضاهای خصوصی نتایج حاصله از آزمون T تک نمونه‌ای برای روستاهای کوهپایه‌ای، کوهستانی و دشتی به صورت ذیل می‌باشند: که روستاهای کوهپایه‌ای با دارا بودن رقمی معادل ۲/۴۵ و روستاهای دشتی با ۲/۷۴ و روستاهای کوهستانی با ۱/۱۵ درصد به ترتیب در رتبه‌های دوم و اول و سوم از لحاظ کیفیت فضاهای خصوصی قرار دارند (جدول ۱۰).

جدول ۱۰. نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای برای روستاهای کوهپایه‌ای، کوهستانی و

دشتی به لحاظ کیفیت فضاهای خصوصی

موقعیت	اختلاف میانگین تقسیم بر اختلاف نمونه	درجه آزادی	انحراف معیار	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان در سطح ۹۰ درصد	
					پایین ترین	بالا ترین
کوهپایه‌ای	۲/۴۳۴	۷	۰/۰۴۵	۱/۳۷۵	۰/۳۰	۲/۴۵
کوهستانی	-۵/۵۲۸	۶	۰/۶۱۷	-۴/۲۹	-۲/۰۱	۱/۱۵
دشتی	-/۸۸۱	۵	۰/۴۱۹	۰/۸۳۳	-۱/۰۷	۲/۷۴

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۱.

(د) آزمون فرضیه

فرضیه تحقیق: از نظر کیفیت مکان بین روستاهای بخش دشمن‌زیاری به لحاظ شکل استقرار (کوهپایه‌ای، کوهستانی، دشتی) تفاوت معناداری وجود دارد.

بر اساس مقایسه تطبیقی روستاهای کوهپایه‌ای، کوهستانی و دشتی همان‌گونه که در جداول و نمودارهای بالا نشان داده شد و بر اساس نتایج بدست آمده از آزمون T تک نمونه‌ای می‌توان پذیرفت که در روستاهای مورد مطالعه در تمام ابعاد کیفیت مکانی و محیطی به لحاظ موقعیت مکانی تفاوت معناداری قابل مشاهده است. به طوری که روستاهای کوهپایه‌ای طبق جدول ۱۱ در تمام ابعاد کیفیت مکان بالاترین امتیاز را به خود اختصاص داده‌اند و روستاهای دشتی و کوهستانی با اختلاف زیادتری در رتبه‌های دوم و سوم قرار گرفته‌اند. لذا فرضیه ما به اثبات رسیده است.

جدول ۱۱. نتایج حاصله از آزمون t تک نمونه‌ای و مقایسه میانگین مؤلفه‌های کیفیت مکان در روستاهای کوهپایه‌ای، کوهستانی و دشتی

ردیف	موقعیت روستا	طبیعی - نسبی	فیزیکی - کالبدی	اجتماعی	آموزشی - بهداشتی	اقتصادی	فضاهای خصوصی	جمع
۱	کوهپایه‌ای	۸/۶۳	۱۲/۵۴	۱/۹۹	۸/۸۷	۵/۹۸	۲/۴۵	۴۰/۴۶
۲	کوهستانی	۲/۲۶	۵/۶۱	۸/۹	۴/۲۴	۱/۱۵	۱/۱۵	۱۵/۲۳
۳	دشتی	۳/۴	۵/۵۲	۱/۵۱	۱/۷۵	۵/۴۳	۲/۷۴	۱۷/۲۹

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۱.

۵- نتیجه‌گیری

تحقیق حاضر با هدف تحلیل کیفیت مکان سکونتگاه‌های روستایی از دید روستاییان منطقه دشمن‌زیاری از توابع شهرستان ممسنی صورت گرفته است، که ۵۷ گویه در قالب ۶ بعد طبیعی - نسبی، فیزیکی و کالبدی، اجتماعی، آموزشی، اقتصادی و فضاهای خصوصی طراحی و مورد آزمون قرار گرفت. از نتایج به دست آمده از طریق آزمون می‌توان استنباط نمود که بین روستاهای بخش دشمن‌زیاری از لحاظ موقعیت طبیعی

(کوهپایه‌ای، کوهستانی و دشتی) تفاوت معناداری وجود دارد. تحلیل دیدگاه ساکنین روستاهای مورد مطالعه از طریق آزمون تی تک نمونه‌ای نیز نشان می‌دهد که از بین ۶ مؤلفه اصلی مؤثر بر کیفیت مکان روستاها یعنی کیفیت محیط طبیعی - نسبی، کیفیت فیزیکی و کالبدی، کیفیت شرایط اجتماعی، کیفیت مکان‌های آموزشی تعیین شده بین روستاهای کوهپایه‌ای، کوهستانی و دشتی تفاوت معناداری وجود دارد به طوری که روستاهای کوهپایه‌ای از لحاظ مؤلفه‌های ذکر شده در رتبه اول و روستاهای دشتی و کوهستانی در رتبه‌های دوم و سوم قرار گرفته‌اند.

یافته‌های تحقیق بیان‌گر آن است که موقعیت مکان طبیعی سکونتگاه‌ها در ارتقاء کیفیت مکان و رضایتمندی ساکنین تا حدودی مؤثر است. به گونه‌ای که در اکثر مؤلفه‌های مؤثر و مورد بررسی بر کیفیت مکان روستاهای کوهپایه‌ای بالاترین میانگین این مؤلفه‌ها را در میان ساکنین داشته‌اند و روستاهای دشتی در رتبه دوم قرار دارند. همچنین روستاهای کوهستانی بعد از روستاهای دشتی در مرتبه سوم قرار گرفته‌اند. می‌توان گفت روستاهایی که دارای موقعیت کوهپایه‌ای هستند به لحاظ موقعیت مناسب طبیعی و برخورداری مناسب از زیرساخت‌ها و خدماتی مانند راه ارتباطی مناسب‌تر، دسترسی مناسب به وسایل حمل و نقل، برخورداری از آب، برق، تلفن، دسترسی مناسب به خدمات مانند خواربار فروشی و نانویی، برخورداری از زمین‌های حاصل‌خیز کشاورزی و در نتیجه درآمد نسبتاً مناسب برای کفاف و تأمین هزینه‌های زندگی و نیازهای اولیه، رضایتمندی بیشتری برای ساکنین نسبت به روستاهای دشتی و کوهستانی ایجاد کرده‌اند. همچنین یافته‌های تحقیق بیان‌گر آن است که بعد فاصله نیز مؤثر بر کیفیت مکان روستاهاست به طوری که اکثر روستاهای کوهپایه‌ای در نزدیکی به مرکز بخش قرار داشته که این امر می‌تواند یکی از علل قرارگیری روستاهای کوهپایه‌ای در مرتبه اول اهمیت باشد.

منابع

- آلتمن، ایروین، (۱۳۸۲)، محیط و رفتار اجتماعی. ترجمه: علی نمازیان، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، چاپ اول، تهران.
- بیگدلی، زهرا و سعید شریفی، (۱۳۸۸)، درآمدی بر مفهوم مکان، فصلنامه کتابداری و اطلاع رسانی، شماره چهارم، شماره ۴۴، تهران.
- پوراحمد، احمد، رحمت اله فرهودی کیومرث حبیبی و محمد کشاورز، (۱۳۸۸)، بررسی نقش کیفیت محیط سکونتی در مهاجرت های درون شهری (مطالعه موردی: بافت قدیم خرم آباد). فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۵، تهران، صص ۵۳-۱۷.
- پیشگاهی فرد، زهرا، احمد پوراحمد و مهدی واثق، (۱۳۸۴)، فلسفه مکان جغرافیایی (کیفیت اولیه در جغرافیا). مجله اندیشه‌های فلسفی، سال ۲، شماره چهارم، رنجان، صص ۵۳-۷۴.
- توکلی، مرتضی و عبدالرضا رکن الدین افتخاری، (۱۳۸۲)، رفاه اجتماعی روستایی رویکردی شناختی در تبیین معرف‌ها. مجله مدرس، دانشگاه تربیت مدرس، دوره ۷، شماره ۲، تهران.
- رضوانی، محمدرضا، علیرضا شکیبا و حسین منصوریان، (۱۳۸۷)، ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال ۸، شماره ۳۰ و ۳۱، تهران، صص ۱۰۷-۱۲۵.
- سعیدی، عباس و صدیقه حسینی حاصل، (۱۳۸۸)، شالوده مکانیابی و استقرار روستاهای جدید، انتشارات شهیدی، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی. چاپ اول، تهران.
- شکوئی، حسین، (۱۳۸۶)، اندیشه‌های نو در فلسفه جغرافیا. جلد اول، چاپ نهم، انتشارات گیتا شناسی، تهران.
- شکوئی، حسین، (۱۳۸۲)، اندیشه‌های نو در فلسفه جغرافیا، فلسفه‌های محیطی و مکتب‌های جغرافیایی. جلد دوم، چاپ اول، انتشارات گیتاشناسی، تهران.

شمس‌الدینی، علی، (۱۳۸۷)، جایگاه مسکن روستایی در تأثیرپذیری تغییرات کالبدی-فضایی روستاها از محیط‌های شهری، فصلنامه مسکن و انقلاب، سال ۲۸، شماره ۱۲۴، صص ۵۱-۴۰.

صیدائی، اسکندر و احمد نوروزی آوارگانی، (۱۳۸۸)، تحلیلی بر استقرار فضایی سکونتگاه‌های روستایی در استان چهارمحال و بختیاری. مجله جغرافیا و توسعه، سال ۵، شماره ۱۸، زاهدان، صص ۱۳۹-۱۲۱.

غفاری، غلامرضا، حسین میرزایی و علیرضا کریمی، (۱۳۹۰)، بررسی رابطه بین صنعت و کیفیت زندگی (مقایسه موردی مناطق روستایی شهرستان فیروزکوه). دو فصلنامه توسعه روستایی، دوره سوم، شماره ۱، تهران، صص ۲۴-۱.

فرجی سبکبار، حسنعلی، طاهره صادقلو و حمداله سجاسی قیداری، (۱۳۹۰)، سنجش کیفیت زندگی در مناطق روستایی؛ مطالعه موردی: دهستان آق بلاغ استان زنجان. فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۴، شماره ۴، تهران، صص ۴۸-۲۷.

فرید، یداله، (۱۳۷۹)، شناخت شناسی و مبانی جغرافیای انسانی. انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر، چاپ اول، اهر.

فیروز نیا، قدیر، محمدحسن ضیاء توانا، و عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری، (۱۳۸۶)، تبیین فرایند تحول روستا با بهره‌گیری از نظریه چرخه حیات. فصلنامه مدرس، دوره ۱۱، شماره ۱، تهران، صص ۱۱۹-۹۳.

کرد زنگنه، جواد، (۱۳۸۱)، بررسی کیفیت زندگی مرتبط با سالمندان و عوامل موثر بر آن. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.

موسی کاظمی، مهدی و علی بدری، (۱۳۸۳)، جغرافیای شهری و روستاشناسی، انتشارات دانشگاه پیام نور، چاپ اول، تهران.

Arova, A., Richard, F., Gary J., Gates and Kamlet, K. (2000). Human Capital, Quality of Place, and Location journal of Canadian Studies Volume 38(3s), 1-44.

Logan, J., and Molotch, H. (1987). Urban Fortunes: The Political Economy of Place, University of California Press: Berkeley, 1, 2-7

- Golkar, K. (2001). Component of Urban Design Quality, *Soffeh*, Spring – Summer, 11(32), 38-68.
- Van Kamp, I., Kees L., Meijer, G. and Marsman, A. (2003). Urban Environmental Quality and Human Well-being towards a Conceptual Framework and Demarcation of Concepts: a literature study. in *landscape and urban planning*, (65), 5-18
- Ventegodt, S. Merrick, J., and Anderson, N. (2003). Quality of life theory: An integrative theory of the global Quality of life concept. *The scientific World Journal*, 3, 1031-1040.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی